

dr Bartosz Kuświk

PROGRAM DZIAŁANIA

Instytut Śląski

NA LATA
2019-2024

Akceptacja Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego*

WICEPRZESRADA MINISTRÓW
MINISTER KULTURY
I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

prof. Piotr Gliński

(data i miejsce)

20.12.19 Warszawa

*/ ewentualne dodatkowe pola do akceptacji przez pozostałych założycieli i/lub organizatorów w przypadku instytucji współprowadzonych, jeśli akceptacji wymaga umowa.

SEKRETARZ STOSUNKÓW

Jan Paweł Sellin

NACZELNIK WYDZIAŁU
ds. Polityki Pamięci
Marcin Komosa

DYREKTOR
Departamentu Dziedzictwa Kulturowego
Paulina Florjanowicz

DYREKTOR
Departamentu Finansów
Wojciech A. Krawczyński

Diagnoza stanu instytucji

Institut Śląski jest spadkobiercą i kontynuatorem misji powstałego w 1935 roku w Katowicach Instytutu Śląskiego, mającego być najpierw centrum inicjatyw badawczych (pod opieką merytoryczną Polskiej Akademii Umiejętności – PAU), następnie ośrodkiem organizującym badania obejmujące Śląsk. W okresie II wojny światowej Institut kontynuował swoje działania w sposób niejawni i jeszcze w 1945 roku wznowił swoją działalność. Jednakże w okresie stalinizmu został on zlikwidowany.

Po „odwilży”, która nastąpiła w październiku 1956 roku, Institut Śląski odrodził się w Opolu. Pracownicy Instytutu skoncentrowali się wtedy na badaniach nad trwaniem polskości nad górną i środkową Odrą oraz skutkami politycznego oderwania dzielnicy od państwa polskiego, a także nad współczesną kulturą i gospodarką.

Na początku roku 1991 wojewoda opolski w porozumieniu z ministrem – przewodniczącym Komitetu Badań Naukowych i Ministrem Finansów przekształcił Institut Śląski Instytut Naukowo-Badawczy w Państwowy Instytut Naukowy – Institut Śląski w Opolu.

W ostatnich latach Państwowy Instytut Naukowy – Institut Śląski borykał się z ogromnymi problemami finansowymi, skutkującymi drastycznymi cięciami kadrowymi i zmniejszeniem aktywności wydawniczej.

Państwowy Instytut Naukowy – Institut Śląski był jednostką badawczą skierowaną na badania historii i społeczeństwa śląskiego. Realizował swoją misję poprzez Zakład Badań Historycznych, Niemcoznawczych i Bohemistycznych oraz Zakład Badań Regionalnych i Lokalnych. Jedynie pierwszy z zakładów ma wystarczającą obsadę kadrową, natomiast drugi działa w kadłubowej formie (2 osoby, 1,5 etatu). Jednakże to Zakład Badań Regionalnych i Lokalnych był w stanie wygenerować przy udziale podmiotów zewnętrznych dodatkowe środki finansowe z własnych badań zleconych.

Aktualnie najważniejszą platformą współpracy jest Sieć Ziem Zachodnich i Północnych tworzona przez Ośrodek „Pamięć i Przyszłość” we Wrocławiu, Institut Zachodni w Poznaniu, Centrum Dialogu Przełomy – oddział Muzeum Narodowego w Szczecinie, Institut Północny im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie oraz Institut Śląski. Sieć realizuje program mający eksponować opowieść o fenomenie wieloaspektowej odbudowy tych ziem uzyskanych przez Polskę na zachodzie po zakończeniu II wojny światowej i uformowaniu nowego społeczeństwa. Ma ukazywać znaczenie dorobku kulturowego tych ziem w powojennej historii Polski. Sieć Ziem Zachodnich i Północnych jako konsorcjum pięciu instytucji realizuje wprowadzony przed ponad dziesięciu laty postulat budowy Muzeum Ziem Zachodnich. Dzięki działaniom w ramach Sieci udało się zrealizować projekty, które ze względu na stan finansów Instytutu Śląskiego nie mogłyby zostać zrealizowane. Były to – między innymi – badania naukowe nad dwudziestowieczną historią Śląska, publikowane w „Przeglądzie Ziem Zachodnich”, finansowanym z projektów Ministerstwa Kultury. Finansowana przez Sieć Ziem Zachodnich i Północnych wystawa „Wrastanie. Ziemie Zachodnie i Północne. Początek” została pokazana szerszej publiczności w Opolu. Dzięki Sieci mogliśmy także zrealizować wernisaz wspólnej wystawy Instytutu Śląskiego i Muzeum Śląska Opolskiego pt. „Polska Zmartwychwstała”.

Instytut Śląski jest wraz z Biblioteką Śląską i uczelniami śląskimi członkiem działającego przy Konferencji Rektorów Uniwersytetów Śląskich (KRUS) Międzynarodowego Centrum Studiów Śląskich (MCSŚ). Jest to forum wymiany informacji na temat prowadzonych na uczelniach polskich i czeskich badań naukowych dotyczących pogranicza tych państw. Inicjuje ono też kierunki owych badań i służy wsparciem przy pozyskiwaniu środków na cele badawcze.

Z chwilą przekształcenia w Instytucie zatrudnione były 24 osoby:

- 18 pracowników naukowych (w tym dwie osoby na urloпах bezpłatnych, a jedna wykorzystująca prawo do urlopu wychowawczego),
- 2 pracowników administracyjnych,
- 2 pracowników księgowości,
- 1 pracownik biblioteki,
- 1 konserwator budynku.

Wymienieni powyżej pracownicy naukowcy w znacznej części zatrudnieni są na części etatu. Ponadto biblioteka wspierana jest przez 1 wolontariuszkę. Sytuacja finansów zmuszała moich poprzedników do minimalizowania zasobów kadrowych lub do zmniejszania obciążeń etatowych (obecny stan to 16,3 etatów).

W ostatnich latach ze względów finansowych pogarszał się stan biblioteki. Nie było funduszy ani na zakup wielu książek, ani na konieczne remonty w czytelni i magazynach, ani też na zatrudnienie drugiego bibliotekarza.

Zbiory biblioteki Instytutu Śląskiego to wydawnictwa zwarte, czasopisma, starodruki oraz zbiory specjalne. Księgozbiór dotyczy historii Górnego Śląska, Niemiec, językoznawstwa, onomastyki Śląska, socjologii, demografii, geografii społecznej Śląska i innych.

Cenne są silesiaka dokumentujące historię Śląska od początków dziejów po czasy współczesne. Zbiory specjalne to kartografia, rękopisy, ikonografia, mikrofilmy oraz dokumenty elektroniczne. Zbiór czasopism śląskich obejmuje zarówno tytuły przedwojenne, jak i powojenne. Szczegółowo zostaną one omówione w charakterystyce zbiorów.

Publikacje zwarte według stanu na dzień 31 lipca 2019 r. to 59.204 wol., a czasopisma 23.221 wol.

W chwili przekształcenia sytuacja finansowa była dramatyczna. Udało się jednak uniknąć redukcji zatrudnienia. Niestabilność finansowa i związana z tym niepewność były główną przyczyną spowolnienia rozwoju PIN – Instytutu Śląskiego. Wiązało się to z rokrocznym zmniejszaniem dotacji na podtrzymanie potencjału badawczego, co powodowało zmniejszenie zatrudnienia i ograniczenie do absolutnego minimum funduszu wynagrodzeń. Rokrocznie Instytut przynosił stratę pokrywaną z funduszu rezerwowego. W ostatnim roku rozliczeniowym było to 75.793,45 zł, a strata operacyjna to 121.054,77 zł.

Ponadto decyzją Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego nr 201364/E-576/Z/2018 z dnia 23 października 2018 r. Instytut został zobowiązany do zwrotu do MNiSW kwoty dotacji podmiotowej na utrzymanie potencjału badawczego w wysokości 236.610,00 zł, wynikającej z

zawyżonych dotacji na lata 2015-2017. Aktualnie trwają ustalenia w sprawie rozłożenia tej kwoty na raty. Natomiast na mocy decyzji nr 5747/E-31/S/2018-1 z 20 grudnia 2018 r. Instytut zwraca w ratach kwotę 24.920,00 zł powiększoną o ustawowe odsetki, o którą to kwotę zmniejszono już wypłaconą dotacją podmiotową na utrzymanie potencjału badawczego w 2018 roku.

Obie powyższe decyzje zachwiały stabilnością finansową Instytutu. Pomimo tego udało się zachować płynność finansową i Instytut terminowo regulował swoje zobowiązania (poza ujętą powyżej kwestią dotacji z MNiSW) i nie posiada należności z tytułu podatków i ubezpieczeń społecznych.

Instytut Śląski wrósł silnie w środowisko lokalne i był często podmiotem wiodącym w różnego rodzaju przedsięwzięciach. Poprzez swoją działalność Instytut ugruntowywał i poszerzał naukowe podstawy dla promocji polskiego dziedzictwa kulturowego, historii i języka na Śląsku, a jego działania służyły interesowi Polski i Jej racji stanu. Mocną stroną Instytutu Śląskiego jest jego marka w regionie. Zarówno wydawnictwa, jak i konferencje i działania popularyzatorskie odznaczały się wysoką jakością i cieszyły się popularnością. Na wysokim poziomie były również badania naukowe prowadzone przez oddanych pracowników w sytuacji ciągłych niedoborów finansowych.

To właśnie strona finansowa była podstawową bolączką Instytutu, przez wiele lat uniemożliwiająca kierownictwu racjonalizację struktury jednostki, która nie jest adekwatna do zadań stawianych jej w przeszłości i aktualnie.

Od 2017 roku oprócz wspomnianej powyżej wystawy „Wrastanie. Ziemie Zachodnie i Północne. Początek” Instytut zrealizował „Prawdy Polaków. Manifestacja odwagi i wiary” – wystawę dotyczącą kongresu berlińskiego na zlecenie Centrali IPN-u oraz „Dziewiętnastowieczne i dwudziestowieczne Silesiana w zbiorach Instytutu Śląskiego” – wystawę w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa (EDD).

Ponadto Instytut współpracował przy organizacji wystawy „Plebiscytowe Opole”, jak również gościł w swych murach wystawy zrealizowane przez partnerów: „100-lecie praw wyborczych kobiet w Polsce” przygotowaną przez pracownice Miejskiej i Gminnej Biblioteki Publicznej w Nysie, a także trzy wystawy przygotowane przez Centralne Muzeum Jeńców Wojennych: „Bóg się rodzi, moc truchleje... Święta Bożego Narodzenia w niewoli niemieckiej i sowieckiej”; „Koniec i początek. Powstańcy warszawscy w niewoli niemieckiej”; „Na nieludzkiej ziemi. Jeńcy polscy w ZSRR”.

Natomiast w ramach współpracy Sieci Ziem Zachodnich i Północnych Instytut zorganizował pokaz wystawy „Wrastanie. Ziemie Zachodnie i Północne. Początek”, a także wystawy „Rówieśnicy Niepodległej”, będącej efektem ‘sieciowego’ projektu edukacyjnego. Obie wystawy pokazano na opolskim Rynku.

Duża część działalności, zwłaszcza popularyzatorska, mogła odbywać się w ramach współpracy z innymi ośrodkami w Opolu, a przede wszystkim dzięki działaniom w ramach Sieci Ziem Zachodnich i Północnych.

Działalność naukowa prowadzona jest w dwóch zakładach: w **Zakładzie Badań Historycznych, Niemcoznawczych i Bohemistycznych** oraz w **Zakładzie Badań Regionalnych i Lokalnych**. Jest to aktualnie najważniejszy element działalności Instytutu Śląskiego.

Zakład Badań Historycznych, Niemcoznawczych i Bohemistycznych

Kierowany przez dr. hab. Piotra Pałysa Zakład Badań Historycznych, Niemcoznawczych i Bohemistycznych prowadzi badania obejmujące szeroko rozumianą historię Górnego Śląska od Wiosny Ludów po współczesność. Dotyczą one dziejów politycznych, stosunków etniczno-narodowościowych oraz wyznaniowych i kultury, a także przeobrażeń ekonomiczno-gospodarczych w warunkach zmian państwowej przynależności.

Każdego roku pracownicy uczestniczą w zakładowych badaniach zespołowych, których efektem jest konferencja naukowa z udziałem historyków czeskich. Ponadto biorą oni udział w przygotowaniach ponadregionalnego programu naukowo-wydawniczego pt. *Encyklopedia Śląska*.

Formą popularyzacji zadań realizowanych przez pracowników Zakładu były comiesięczne otwarte spotkania naukowe „Środy w Instytucie Śląskim”.

W ramach Zakładu Badań Historycznych działa Zespół Pracowni Badań nad Stosunkami Językowymi na Śląsku, który prowadzi badania nad historycznymi i współczesnymi stosunkami językowymi na Śląsku. Głównym przedmiotem zainteresowania są gwary śląskie, ich właściwości systemowe, leksyka oraz społeczne uwarunkowania funkcjonowania. W polu zainteresowań znajduje się również problematyka bilingwizmu na Śląsku oraz wpływy języka niemieckiego i czeskiego na gwary śląskie. Badane jest też zagadnienie dziejów polszczyzny śląskiej, jej właściwości i rola w dyskursie tożsamościowym na Śląsku. Najważniejszym efektem tych badań jest opracowywanie *Słownika gwar śląskich*.

Działa także Pracownia Onomastyczna specjalizująca się w szeroko zakrojonych badaniach nad nazewnictwem geograficznym Śląska. Celem badań onomastycznych jest gromadzenie i opracowywanie materiału historycznego (od X do XXI wieku), obejmującego nazwy miejscowości, nazwy terenowe, rzeczne, górskie itd. Wydobyte ze źródeł archiwalnych (polskich, niemieckich, czeskich i łużyckich), stały się podstawą do sporządzenia kartoteki – zbioru wszystkich nazw. Fundamentalnym dziełem pracowni jest siedemnastotomowy *Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska*.

Publikacje Pracowni były wykorzystywane przez organy państwowe, między innymi przez Komisję Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych przy Urzędzie Rady Ministrów, a także przez instytucje samorządowe.

Zakład Badań Regionalnych i Lokalnych

Realizowane aktualnie w Zakładzie Badań Regionalnych i Lokalnych, kierowanym przez dr. hab. Brygidę Solgę, badania naukowe i powstające na ich podstawie publikacje koncentrują się w obszarze badań nad udziałem Śląska i Ślązaków w tworzeniu europejskiej gospodarki i społeczeństwa i nad procesami przekształceń struktur administracyjnych, ludnościowych i gospodarczych Śląska oraz innych ziem Nadodrza w aspekcie procesów integracyjnych z Unią Europejską. Zakład analizuje także współczesne metody badania zjawisk przestrzennych.

W ramach powyższej problematyki podejmowane są zagadnienia szczegółowe, które aktualnie odnoszą się do zjawisk (i prognoz) demograficznych Dolnego Śląska i Śląska Opolskiego, przekształceń sieci miast śląskich, procesów przestrzennych i procesów rozwoju

gmin śląskich. Badane są uwarunkowania i perspektywy rozwoju turystyki na Śląsku, a także aktywności mieszkańców Śląska w zakresie pozyskiwania środków unijnych.

Pracownicy Zakładu są członkami wielu instytucji i gremiów, na których powyższa problematyka jest podejmowana, m.in.: Rządowej Rady Ludnościowej, Komitetu Nauk o Pracy i Polityki Społecznej PAN, Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN, Komitetu Nauk Demograficznych PAN, Komitetu Badań nad Migracjami PAN, a także Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Demograficznego. Działają też w Zespole Doradców Marszałka Województwa Opolskiego, Wojewódzkiej Radzie Zatrudnienia oraz Wojewódzkiej Komisji Urbanistyczno-Architektonicznej. W ramach Zakładu Badań Regionalnych działa założone w 2004 r. **Centrum Badań Migracji Zagranicznych**. Celem jego działalności jest realizowanie interdyscyplinarnych badań naukowych, w których tematyką wiodącą jest problematyka migracji zagranicznych oraz upowszechnianie ich wyników. Cechą szczególną analiz podejmowanych w ostatnich latach jest powiązanie w aspekcie teoretycznym i empirycznym problematyki migracji zagranicznych z zagadnieniami rozwoju regionalnego.

Inną pracownią tego zakładu jest **Pracownia Badań Społecznych**, zajmująca się między innymi zagadnieniami rozwoju społecznego Śląska. Pracownia realizuje też badania marketingowe dla przedsiębiorstw i prowadzi badania statystyczne dotyczące wybranych kompetencji kapitału ludzkiego z województwa opolskiego. Pracownicy zajmują się prognozowaniem trendów rozwojowych w województwie opolskim. Prowadzą też badania nad przesiedleńcami z Kresów Wschodnich Rzeczypospolitej w strukturze demograficznej i społecznej Śląska Opolskiego, badają mechanizmy problemów na rynku pracy w regionie oraz nad edukacją i systemem szkolnictwa.

Obecne działania interdyscyplinarne i perspektywy Zakładów

Pracownicy obu zakładów organizują coroczną czesko-niemiecko-polską konferencję naukową *Colloquium Opole*, która dotyczy zagadnień historii, kultur i społeczeństwa na pograniczu trzech państw. Jest to najważniejsza konferencja naukowa organizowana przez Instytut Śląski.

Przedstawiona struktura Instytutu zostanie zmieniona, tak aby dostosować jednostkę do czekających ją wyzwań.

Główne wyzwania

Z dniem 1 sierpnia br. decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego Państwowy Instytut Naukowy – Instytut Śląski został przekształcony w Instytut Śląski.

Aktualnie Instytut Śląski jest państwową instytucją kultury wpisaną do RIK pod numerem 114/2019. Instytut realizuje politykę pamięci na obszarze Śląska w jego historycznych granicach, prowadząc badania naukowe o historii i dziedzictwie kulturowym Śląska i upowszechniając wiedzę o historii i dziedzictwie kulturowym Śląska jako ważnym elemencie polskiego dziedzictwa kulturowego.

Wyzwania, jakie stoją przed kierownictwem Instytutu Śląskiego, należy podzielić na trzy kategorie:

- kadrowe,
- organizacyjne,
- finansowe.

Wyzwania kadrowe

Obecnie Instytut dysponuje odpowiednią kadrą do zapewnienia kontynuacji badań naukowych na dotychczasowym poziomie. Jednakże niski poziom wynagrodzeń (w wielu przypadkach w wysokości najniższego wynagrodzenia lub nieznacznie wyższy) może powodować odpływ pracowników. Dlatego też wyzwaniem będzie stworzenie systemu motywacyjnego pozwalającego na utrzymanie lub zatrudnienie specjalistów w wybranej dziedzinie.

Wyzwanie stanowi również wiek kadry naukowej i administracyjnej. Duża część kadry osiągnęła wiek emerytalny.

Koniecznością jest zbudowanie dynamicznego zespołu osób zaangażowanych w działalność edukacyjną. Zespół ten miałby też stać się znaczącym wsparciem dla nauczycieli regionalistów, dla których przygotowywane będą szkolenia i warsztaty oraz materiały pomocnicze.

Podobnie w pionie wydawniczym konieczne jest zbudowanie zespołu fachowców, którzy podejmą się kontynuacji wydawniczych tradycji Instytutu.

Wyzwania organizacyjne

Instytut Śląski działa aktualnie w strukturze identycznej z tą, w jakiej zakończył swoje działanie Państwowy Instytut Naukowy – Instytut Śląski. Dlatego też jednym z największych wyzwań będzie przekształcenie struktury instytutu badawczego w instytucję kultury.

Wyzwaniem jest stworzenie pionu edukacyjno-wystawienniczego. Jego działania będą miały na celu popularyzację wyników badań zakładów naukowych, inicjowanie wydarzeń związanych z historią, kulturą i społeczeństwem Ziemi Śląskiej oraz realizację wystaw.

Upowszechnianiem wyników badań, a także wspieraniem pionu popularyzatorskiego zajmować się ma Zakład Wydawniczy Instytutu Śląskiego, który z jednej strony będzie kontynuował tradycje wydawnicze Instytutu Śląskiego, a z drugiej strony stanie się ważnym wydawnictwem współpracującym z instytucjami kultury i jednostkami naukowymi w regionie. Jednocześnie Zakład Wydawniczy będzie posiadał sprawny i wydajny system dystrybucji przeznaczonych do sprzedaży publikacji.

Ważnym elementem zmian, jakie mają mieć miejsce w Instytucie, musi być opracowanie i wdrożenie strategii komunikacyjnej naszej instytucji, wraz z utworzeniem samodzielnego stanowiska w pionie administracyjnym odpowiadającego za media społecznościowe, kontakty z prasą i telewizją, a także upowszechnianie działań Instytutu.

Wyzwania finansowe

Zaproponowana wysokość dotacji podmiotowej w wysokości 700.000,00 zł rocznie (z uwzględnieniem inflacji) wraz z dochodami własnymi jednostki zapewni w minimalnym stopniu utrzymanie Instytutu w dotychczasowej strukturze i wprowadzenie absolutnie koniecznych zmian, natomiast rozszerzenie działalności będzie wymagało zwiększenia nakładów finansowych (wyliczenia przedstawiono przy omówieniu gospodarki finansowej).

Sporym wyzwaniem będzie uregulowanie zwrotu do Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego: kwoty 236.610,00 zł (decyzja nr 201364/E-576/Z/2018 z dnia 23 października 2018 r.) oraz objętej ugodą kwoty 24.920,00 zł (decyzja nr 5747/E-31/S/2018-1 z 20 grudnia 2018 r.).

W zależności od możliwości finansowych i przydzielonych środków Instytut będzie ograniczał wynajem i zwiększał powierzchnie nieobjęte wynajmem i przeznaczał je na działalność statutową. Jednakże rezygnacja z wynajmu jednego choćby piętra (z czterech wynajmowanych) to ubytek w budżecie ok. 200.000,00 zł rocznie, który musiałby zostać uzupełniony poprzez zwiększenie dotacji statutowej.

W ramach pozyskiwania środków finansowych wyzwaniem będzie utrzymanie minimum jednego płatnego lub finansowanego przez podmiot zewnętrzny projektu naukowego lub edukacyjnego.

Budynek Instytutu Śląskiego jest własnością jednostki, co w znacznym stopniu umożliwiło jej przetrwanie w najtrudniejszych finansowo momentach. Jednakże wymaga on w tej chwili znacznych nakładów finansowych na dostosowanie go do potrzeb instytucji kultury. Spore środki muszą zostać wyasygnowane na dostosowanie biblioteki do standardów XXI wieku. Nakładów wymaga udoskonalenie obsługi osób z niepełnosprawnościami, która jest aktualnie na najniższym z wymaganych prawem poziomów. Ponadto planowane jest wygospodarowanie pomieszczeń do dystrybucji publikacji, jednakże w ramach otrzymanej dotacji będzie to zrealizowane na zupełnie podstawowym poziomie.

Jedynie w sytuacji zwiększenia nakładów będzie można przystąpić do gruntownej przebudowy budynku, ewentualnie w ramach dotacji celowych będzie można realizować punktowe inwestycje związane ze zwiększeniem dostępu do budynku i urządzenie punktu sprzedaży publikacji.

Wszystkie trzy wymienione powyżej aspekty, o ile nie zaznaczono inaczej, mogą zostać w stopniu podstawowym zrealizowane w ramach zaproponowanej rocznej dotacji statutowej, jednak wszelkie rozszerzenia działalności będą wymagały zwiększenia nakładu lub ograniczenia działalności w innych aspektach.

Cele / działania / wskaźniki

Instytut w najbliższym pięcioleciu czekają wyężone działania, które z jednej strony mają pozwolić na zachowanie całego dziedzictwa Państwowego Instytutu Naukowego, a z drugiej strony takie, które tę często hermetyczną spuściznę pozwolą rozpowszechnić i doprowadzić do ukazania we właściwej skali osiągnięć Instytutu.

Powyższemu założeniu będą przyswiecać trzy główne cele:

Cel	Działania	Wskaźniki				
		Nazwa wskaźnika i jednostka miary	Wartość bazowa (na podstawie dostępnych danych) Rok N	Wartość wskaźnika w roku N + 1	Wartość wskaźnika w roku N + 4	Wartość wskaźnika na koniec kadencji
			(2019)	(2020)	(2023)	(2024)
				N+1 (*)	N+4 (*)	Wartość łączna
1. Badania naukowe i realizacja polityki pamięci na obszarze Śląska	1.1 Organizacja konferencji naukowych	Liczba konferencji	1	3 (2)	7 (4)	9
	1.2 Projekty naukowe	Liczba zrealizowanych projektów	10	12 (2)	16 (4)	18
	1.3. Współpraca międzynarodowa	Liczba projektów	2	3 (1)	6 (3)	7
2. Upowszechnianie wiedzy o historii i dziedzictwie kulturowym Śląska	2.1. Realizacja przedsięwzięć popularyzacyjnych (bez wystaw)	Liczba przedsięwzięć	0	2 (2)	6 (4)	8
	2.2. Promocje książek wydanych / współwydanych przez Instytut	Liczba promocji	1	2 (1)	5 (3)	6
	2.3. Realizacja wystaw własnych Instytutu	Liczba wystaw	1	2 (1)	4 (3)	5
	2.4. Prezentacja wystaw partnerów zewnętrznych	Liczba wystaw	3	4 (1)	6 (2)	7
3. Dostosowanie organizacyjne i infrastrukturalne dotychczasowego instytutu badawczego do potrzeb instytucji kultury	3.1 Utworzenie pionu edukacyjno-wystawienniczego		0	1 (1)	1 (0)	1
	3.2 Utworzenie pionu wydawniczego		0	1 (1)	1 (0)	1
	3.3 Szkolenia pracowników	Liczba zrealizowanych szkoleń	0	2 (2)	5(3)	6

	3.4 Zabezpieczenie fizyczne zbiorów bibliotecznych	Liczba zrealizowanych inwestycji	0	1(1)	2 (1)	3
--	---	--	---	------	-------	---

(*) Wartość wskaźnika realizowanego w danym okresie

Grupy odbiorców

Institut Śląski jest otwarty na współpracę ze wszystkimi instytucjami i grupami społecznymi. Nasza oferta edukacyjna jest skierowana do wszystkich zainteresowanych kulturą i dziejami Śląska, w szczególności jednak do nauczycieli historii, regionalistów i młodzieży szkolnej. Projekty badawcze zaś są skierowane do społeczności naukowej. Szerzej o działaniach dla poszczególnych grup odbiorców mowa będzie w dalszej części niniejszego dokumentu.

Wystawy i działania edukacyjne

W Państwowym Instytucie Naukowym – Instytucie Śląskim działania edukacyjne i popularyzatorskie były realizowane *ad hoc*, przez pracowników naukowych, niejako obok ich właściwej działalności naukowej.

Po przekształceniu w Instytucie Śląskim powstanie Zakład Edukacji i Promocji Dziedzictwa Śląska, który odpowiadać będzie za całość działań edukacyjnych i popularyzatorskich. Ma on prowadzić działania skierowane do trzech grup odbiorców:

- Szersza publiczność (społeczności lokalne) – do nich skierowane będą wszelkie działania o charakterze otwartym:
  - wykłady i prelekcje otwarte (takie jak „Środy w Instytucie Śląskim”),
  - wystawy (o czym szerzej poniżej) realizowane w przestrzeni publicznej,
  - dodatki do gazet (obecnie planowana jest współpraca z katowickim Oddziałem IPN-u przy dodatkach do „Gościa Niedzielnego” dotyczących powstań śląskich, a także artykuły dotyczące historii Polski w „Głosie” – czasopiśmie Polaków mieszkających na Zaolziu, w Czechach),
  - Centrum Edukacyjne (jedynie w przypadku pozyskania dodatkowych środków finansowych) prezentujące w nowoczesny i przystępny sposób historię i kulturę Śląska, oferujące również wystawy czasowe – zarówno własne, jak i przygotowywane przez podmioty zewnętrzne.
- Uczniowie wszystkich typów szkół:
  - lekcje i prelekcje na podstawie przygotowanych przez pracowników Instytutu scenariuszy, prowadzone zarówno w szkołach, jak i w Instytucie (między innymi w najbliższym czasie będą prowadzone zajęcia „Plebiscytowe Opole” w oparciu o materiały przygotowane do wystawy multimedialnej o tym samym tytule),
  - warsztaty w oparciu o zbiory specjalne biblioteki realizowane w siedzibie Instytutu,
  - opracowanie gry planszowej dotyczącej historii Śląska w XX wieku,

- projekt „Edukacja w miejscach pamięci” (razem z Urzędem Wojewódzkim w Opolu i Oddziałem IPN-u we Wrocławiu / delegaturą IPN-u w Opolu).
- Nauczyciele:
  - szkolenia dla nauczycieli „Oblicza Śląska” skierowane do nauczycieli historii, WOS-u i geografii oraz katechetów,
  - konferencje nauczycielskie „Jak uczyć o Śląsku”,
  - udział w realizacji projektu „Koła szkół imieniem bohaterów powstań śląskich” (projekt wspólny z IPN-em w Katowicach),
  - zestaw materiałów dla nauczycieli na stronie internetowej (również przygotowanych do wystaw, o czym poniżej).

Powyższe działania będą realizowane zarówno ze środków statutowych, jak i dotacji celowych, a ich skala i częstotliwość będą zależne od środków finansowych dostępnych dla Instytutu.

Przewidujemy również szerokie działania związane z udziałem w projektach realizowanych w ramach Sieci Ziem Zachodnich i Północnych, zwłaszcza przez rozszerzanie projektów śląskich na Ziemię Zachodnie poprzez Sieć, a także inicjatywy związane z naszą działalnością statutową (zob. powyżej).

Wystawy

Ważnym elementem działań Zakładu Edukacji będą wystawy, zarówno skierowane do szerokiej publiczności, jak i prezentowane w szkołach. Program minimum zakłada realizację jednej wystawy planszowej rocznie. W latach 2019-2021 będą to wystawy związane z powstaniem śląskimi. W 2019 roku już zrealizowano i zaprezentowano w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa wystawę „Ślązacy dla Niepodległej” (część I) dotyczącą wydarzeń na przełomie lat 1918/1919” i zrealizowaną przy współpracy Archiwum Państwowego w Opolu, Centralnego Muzeum Jeńców Wojennych, Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu i opolskiej Delegatury Instytutu Pamięci Narodowej. Jeśli nie uda się uzyskać na te wystawy dotacji celowej, będą one realizowane ze środków własnych Instytutu. Docelowo do każdej z wystaw przygotowywane będą materiały edukacyjne, które umożliwią realizację zajęć, zarówno z wykorzystaniem wystawy, jak i bez niej.

Ze względu na zaciągnięte zobowiązania nie ma obecnie możliwości lokalowych na urządzenie w Instytucie Śląskim powierzchni wystawienniczej i wystawy stałej. Po roku 2023 (w przypadku podniesienia dotacji statutowej o ok. 200 tys. zł i przyznania dotacji celowej na ten cel) rozważone zostanie nieprzedłużenie umowy wynajmu parteru budynku i przystąpienie do urządzenia Centrum Edukacyjnego z pomieszczeniami dydaktycznymi i salą wystawienniczą. Elementem Centrum może być stała ekspozycja multimedialna. Realizacja tych planów jest ściśle powiązana z sytuacją finansową Instytutu i będzie mogła nastąpić jedynie przy znacznym zwiększeniu nakładów na Instytut.

Działalność naukowa i wydawnicza

Działalność naukowa

Wymienione w diagnozie badania naukowe będą kontynuowane w zreorganizowanych zakładach, a jednym z głównych zadań Dyrektora w tej kwestii będzie zrównoważenie działań naukowych z edukacyjnymi bez znacznej redukcji działań naukowych.

Rozbudowana struktura zostanie zredukowana do jednego Zakładu Badań Śląskoznawczych, który będzie funkcjonować poprzez trzy pracownie:

- Pracownię Badań Historycznych,
- Pracownię Badań Językowych,
- Pracownię Badań Społecznych.

Pracownia Badań Historycznych

Pracownia kontynuować będzie badania obejmujące historię Śląska w jego historycznych granicach, prowadzić kwerendy archiwalne i biblioteczne, a także służyć ekspertyzą projektów edukacyjnych i popularyzatorskich.

Kontynuowane będą prace nad publikacjami, między innymi nad wspólnym projektem Sieci Ziem Zachodnich i Północnych „Ziemie Zachodnie i Północne – region czy regiony? (1945-2020)”. Pierwszy tom dotyczący lat 1945-1989 będzie obejmował przede wszystkim perspektywę historyczną i pracownia badań historycznych będzie w tej materii „siłą wiodącą”.

Kontynuowana będzie również współpraca historyków polskich i czeskich, których efektem będzie konferencja naukowa.

Nadal realizowane będą prace nad przygotowaniem ponadregionalnego programu naukowo-wydawniczego *Encyklopedia Śląska*.

Pracownicy wciąż będą merytorycznie odpowiadać za prowadzone przez prof. Michała Lisa otwarte spotkania naukowe „Środy w Instytucie Śląskim”.

W przypadku pozyskania środków zewnętrznych lub dotacji celowej Instytut utworzy zespół naukowców, który dokona szybkiej (24 miesiące) ponownej redakcji i uzupełnień *Encyklopedii Powstań Śląskich*. W przypadku konieczności opracowania *Encyklopedii* z dotacji statutowej lub środków własnych Instytutu nie ma możliwości zamknięcia prac do końca kadencji Dyrektora (2024 r.).

Pracownia Badań Językowych

W Pracowni Badań Językowych kontynuowane będą prace dwóch dotychczas działających zespołów: Pracowni Badań nad Stosunkami Językowymi na Śląsku oraz Pracowni Onomastycznej. Nadal badane będą historyczne i współczesne stosunki językowe na Śląsku, gwary śląskie oraz wpływ na nie języków niemieckiego i czeskiego, a także kwestie dwujęzyczności. Ważnym aspektem będzie również badanie dziejów polszczyzny na Śląsku. W pracowni kontynuowane będą też badania nad nazewnictwem geograficznym Śląska. Pracownia ta ma być miejscem prac nad kontynuacją *Słownika gwar śląskich*.

Pracownia Badań Społecznych

Pracownia będzie kontynuować badania realizowane obecnie w Zakładzie Badań Regionalnych i Lokalnych nad zjawiskami (i prognozami) demograficznymi Śląska, przekształceniami sieci miast śląskich, a także procesami przestrzennymi i procesami rozwoju gmin śląskich. Zajmować się będzie również zagadnieniami rozwoju społecznego, a także badaniami nad przesiedleńcami z Kresów Wschodnich Rzeczypospolitej w strukturze demograficznej i społecznej Śląska.

Projekty interdyscyplinarne

Zatrudnieni we wszystkich pracowniach Zakładu nadal będą organizować opisaną w diagnozie sztandarową coroczną polsko-czesko-niemiecką konferencję naukową *Colloquium Opole* oraz międzynarodową konferencję Zakładu Badań Śląskoznawczych.

W Zakładzie będą realizowane następujące projekty interdyscyplinarne:

- „Program Badawczy dla Ziemi Zachodnich i Północnych”, realizowany w ramach Sieci Ziemi Zachodnich i Północnych,
- „Górny Śląsk w Polsce Ludowej”, przy współpracy Oddziału IPN-u w Katowicach,
- „Wielojęzyczność w przestrzeni publicznej w Europie Środkowej na przykładzie Śląska i Łużyc”, wspólnie z Instytutem Serbołużyckim w Budziszynie (Serbski Instytut Budyšin),
- „Walka o Górny Śląsk 1918-1922/45”, w ramach obchodów stulecia odzyskania niepodległości.

Ponadto w Zakładzie Badań Śląskoznawczych realizowane będą „Akademia Ziemi Zachodnich” i program stypendialny Sieci Ziemi Zachodnich i Północnych.

Wydawnictwa

Instytut Śląski od początku swojej działalności prowadził intensywną i owocną działalność wydawniczą. Wydawane w Instytucie publikacje odznaczały się wysokim poziomem merytorycznym i edytorskim.

Od 1970 r. Instytut Śląski wydał siedemnaście tomów *Słownika etymologicznego nazw geograficznych Śląska*, który zawiera wszystkie zebrane nazwy geograficzne, historyczne i współczesne z terytorium Śląska znajdującego się w obrębie aktualnych granic Polski.

Na lata 2019-2021 planowane jest wydanie:

1. M. Lis, *Ślązacy dla Niepodległej. Trwanie-wiara-nadzieja-walka*, Opole 2019;
2. A. Dygacz, *Pieśni znad Odry*;
3. M. Lis, *Powstania śląskie i plebiscyt ze współczesnej perspektywy*, wyd. 2;
4. S. Komar, *Górnośląska konwencja genewska pomiędzy Polską i Niemcami 1922-1937 – reprint wydania z 1937 r.*;
5. *Górny Śląsk reditus. Wokół wydarzeń z lat 1918-1922*, red. M. Choroś, P. Pałys;

6. M. Lis, *Górny Śląsk w warunkach niedemokratycznego systemu „demokracji ludowej”*;
7. *Malgorzata Blach-Margos, Carla Hermann* zbiór receptur różnych;
8. Roman Sękowski, *Herbarz szlachty śląskiej, tom VII*;
9. *Patrycja Nosiadek, Archiwum wiary, wspomnień, dumy i aspiracji. Materiały do dziejów parafii Górnoszlązaków w Teksasie.*

W przypadku uzyskania dodatkowych funduszy:

1. Z. Bednorz, *Śląsk wierny Ojczyźnie – reprint wydania z 1943 r.*;
2. A. Hanich, *Martyrologium duchowieństwa Śląska Opolskiego w latach powstań śląskich i plebiscytu (1919-1921) oraz w okresie II wojny światowej (1939-1945)*;
3. *100-lecie demografii polskiej. Aspekty regionalne, red. R. Rauziński, B. Solga*;
4. M. Lis, *Ślązacy dla Niepodległej. Już plebiscyt tu nadchodzi.*

Na lata kolejne:

1. Górny Śląsk i Ślązacy z polskiego i niemieckiego punku widzenia, wybór M. Lis;
2. Z. Jasińskiego *Śląski kogel-mogel, czyli wybór karykatur, satyr i dowcipów politycznych oraz takich sobie, głównie z okresu powstań śląskich*, wyd. 2;
3. Colloquium Opole 2020. Stulecie powstań śląskich. Perspektywa międzynarodowa;
4. Z. Górniak, *Śląsk 1920 – komiks.*

Instytut kontynuować będzie wydawanie *Słownika gwar śląskich*, którego celem jest archiwizacja gwar śląskich. W najbliższym czasie ukaże się gotowy do druku kolejny jego tom.

W przypadku pozyskania środków finansowych (o czym wyżej) zostanie zredagowane na nowo wydanie *Encyklopedii*. Byłaby to publikacja, o której promocję można oprzeć działania edukacyjne i popularyzatorskie w przyszłości.

Od 1958 roku Instytut Śląski wydaje *Studia Śląskie*, periodyk ukazujący najnowsze dzieje społeczno-gospodarcze, aspekty polityczne oraz problemy narodowościowe. Do momentu przekształcenia ukazały się w druku 83 tomy, a tom 84 jest na ukończeniu. Dotychczas czasopismo było na liście czasopism punktowanych MNiSW (11 punktów), jednakże ze względów formalnych, pomimo pozytywnej opinii oceniających, nie znalazło się na ostatnio opublikowanej liście. Bez względu na przyznanie punktacji w przyszłości, Instytut będzie kontynuował wydawanie czasopisma. Aktualnie jest ono indeksowane w bazie Central Eastern European Online Library (CEEOL), Index Copernicus oraz POL-index; aplikujemy do baz Web of Knowledge, Scopus oraz ERIH Plus i trwają starania o wpisanie na listę czasopism punktowanych MNiSW.

Docelowo wszystkie publikacje pracowników finansowane przez Instytut będą wydawane przez Zakład Wydawniczy Instytutu.

Zarządzanie zbiorami

Instytut Śląski nie jest placówką muzealną, jednak w jego bibliotece znajdują się cenne zbiory. Najcenniejsze są starodruki, m.in. takie jak:

- Zöllner Johann Friedrich, *Briefe über Schlesien, Krakau, Wieliczka und die Grafschaft Glatz auf einer Reise im Jahr 1791: mit Kupfern. Tl. 2*, Berlin 1793;

- *Einleitung in die Geschichte des gesammten Ober- und Nieder- Schlesiens zum Behuf Academischer Vorlesungen*, Leipzig 1755;
- Schickfuss Jacob, *Neu Vermehrete Schlesische Chronica unnd Landes Beschreibung darinnen Weyland H. Joach*, Jehna 1625.

Dużą część zasobu biblioteki stanowią *silesiana* dokumentujące historię Śląska od początku dziejów po czasy współczesne, dotyczące problemów mniejszości narodowych, przynależności politycznej Górnego Śląska w ciągu dziejów oraz kwestii odnoszących się do nazewnictwa geograficznego ziem śląskich. Wymienić tu należy zwłaszcza XIX-wieczne wydawnictwa źródłowe: *Codex diplomaticus Silesiae* zawierający zbiór dokumentów dotyczących Śląska oraz słowniki i opisy geograficzne: Felix Triest, *Topographisches Handbuch von Oberschlesien*, J. G. Knie, *Kurze geographische Beschreibung von Preussisch-Schlesien, der Graffschaft Glatz und der Preuss Markgraftschafft Ober-Lausitz oder der gesammten Provinz Preussisch-Schlesien*, a także monografie niektórych śląskich miast: *Geschichte der Stadt Oppeln, Neisse einst und jetzt*, Hans Lutsch, *Die Kunstdenkmäler der Stadt Breslau, Chronik der Stadt Grottkau*.

Zasób biblioteczny zawiera też m.in. kalendarze regionalne takie jak np. *Oppelner Heimat-Kalender* z 1934 roku, *Heimatkalender des Kreises Grottkau* z roku 1929, roczniki czasopism o charakterze naukowym, do których zaliczamy takie tytuły jak *Der Oberschlesier, Oberschlesien, Oberschlesische Heimat, Oberschlesisches Jahrbuch*, roczniki czasopisma *Schlesien*, wydawnictwa statystyczne, takie jak m.in. *Statistischer Bericht über die industriellen und gewerblichen Verhältnisse Schlesiens im Jahre 1885*, sprawozdania muzealne, m.in. *Jahrbuch des Schlesischen Museums für Kunstgewerbe und Altertümer* z roku 1900, gazety urzędowe, takie jak *Amts-Blatt der Königlichen Regierung zu Oppeln*, sprawozdania przemysłowe, sprawozdania i wykazy kościelne oraz czasopisma poświęcone historii i współczesności Kościoła. Posiada również ciągi czasopism, takich jak *Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka, Kwartalnik Opolski, Zaranie Śląskie, Odra, Zeszyty Gliwickie, Opole: miesięcznik społeczno-kulturalny* i inne.

Zbiory specjalne gromadzono od początku istnienia Instytutu Śląskiego. Są to materiały po znanych pracownikach naukowych związanych ze Śląskiem, takich jak: Józef Kōkot, Franciszek Hawranek, Szymon Koszyk, Alojzy Targ, biogramy i wspomnienia, a także różnego rodzaju opracowania będące wynikiem badań etnograficznych poszczególnych wsi Opolszczyzny i problematyki społeczno-gospodarczej dorzecza Odry, zestawienia statystyczne oraz ekspertyzy.

Bardzo cennym zbiorem są materiały dotyczące obozu koncentracyjnego w Dachau przekazane przez prof. Teodora Musiōła, byłego więźnia tego obozu.

Wśród zbiorów specjalnych znajdujemy spisy więźniów, fotografie, księgi ewidencyjne i raportowe, rejestry zmarłych.

Zbiór *Pamiętników trzech pokoleń mieszkańców Ziemi Odzyskanych* to materiały konkursu ogłoszonego przez Instytut Śląski w Opolu i Towarzystwo Przyjaciół Pamiętnikarstwa w Warszawie w 1985 roku. Dokumentują one wspomnienia i ludzkie losy po zakończeniu drugiej wojny światowej.

W zbiorach specjalnych znajduje się także oryginalny archiwalny film o wydarzeniach w Ścinawie Nyskiej w 1941 roku, dotyczący problemu *Rassenschande* oraz dokumenty

Związek Harcerstwa Polskiego w Niemczech. Kancelaria Naczelnictwa 1932-1939 przekazane przez naczelnika ZHPwN Józefa Kachla w 1977 roku. Stanowią one okólniki, korespondencję, dokumentację kursów i obozów, protokoły oraz kroniki.

Materiały NSZZ „Solidarność” 1980-1990 to kolejna grupa dokumentów, wśród których jest zbiór śląskich czasopism podziemnych oraz materiały *Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego w Opolu. Komitety Obywatelskie na Śląsku Opolskim 1989-1991* to kolejny zbiór materiałów złożonych w 2002 roku.

Poza wyżej wymienionymi, w zbiorach specjalnych znajdują się również inne niepublikowane materiały związane z historią Górnego Śląska.

Zbiory ikonograficzne to 3.947 pozycji fotografii, które obrazują różne fakty historyczne, miejscowości Górnego Śląska oraz postacie historyczne i współczesne. W zbiorze znajdują się fotografie oryginalne i reprodukcje.

Kartografię tworzy zbiór przeszło ośmiuset map i planów, głównie dotyczących Śląska.

Dokumenty elektroniczne to roczniki czasopism, wydawnictwa Głównego Urzędu Statystycznego oraz pozycje o tematyce historycznej i współczesnej związane ze Śląskiem.

Mikrofilmy to zbiór 386 zwojów, do których zalicza się m.in. następujące tytuły prasy śląskiej: *Kocynder, Polonia, Powstaniec Śląski, Młodzież Powstańcza, Gazeta Robotnicza, Dziennik Zachodni, Polonia*.

Jak już wspomniano powyżej, publikacje zwarte według stanu na dzień 31 lipca 2019 r. to 59.204 wol., a czasopisma 23.221 wol. W ramach dotacji statutowej księgozbiór będzie regularnie i planowo poszerzany i uzupełniany.

Palącą potrzebą jest zabezpieczenie fizyczne zbiorów, aktualnie przechowywanych w pomieszczeniach piwnicznych, prowizorycznie dostosowanych do przechowywania zbiorów.

Instytut jeszcze w formule instytutu badawczego podpisał list intencyjny z Ministerstwem Cyfryzacji o przystąpieniu do programu „Kronik@”, ponadto część efektów prac pracowni onomastycznej zawartych w *Słowniku etymologicznym nazw geograficznych Śląska* została zdigitalizowana i przygotowana do zamieszczenia na platformie AZON, czyli w Atlasie Zasobów Otwartej Nauki, który powstał w ramach projektu „Aktywna platforma informacyjna e-scienceplus.pl” na Politechnice Wrocławskiej. Prace te będą kontynuowane w ramach dotacji statutowej. Ponadto w ramach współpracy z Biblioteką Wojewódzką trwają przygotowania do wejścia we współpracę z Opolską Biblioteką Cyfrową.

Wszelkie prace nad digitalizacją zasobu bibliotecznego wykraczające poza to, co wymieniono powyżej, wymagać będą dodatkowych środków finansowych i wzmocnienia kadrowego biblioteki.

Zarządzanie instytucją

Instytut Śląski w chwili przekształcenia odziedziczył swoją strukturę i pracowników po Państwowym Instytucie Naukowym, wraz ze wszystkimi regulacjami dotyczącymi struktury i stosunków pracy. Dlatego też w chwili przekształcenia Zarządzeniem Dyrektora Instytutu Śląskiego wprowadzone zostały regulacje przejściowe polegające na przedłużeniu obowiązywania zarządzeń w zakresie niezbędnym do płynnego przejścia przez okres transformacji.

Pilnej zmiany wymaga regulamin organizacyjny oraz regulaminy pracy i wynagradzania. Dokumenty zostaną opracowane w ciągu najbliższych tygodni oraz przedstawione do zaopiniowania przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Konieczne będzie też utworzenie Rady Programowej i przygotowanie dla niej organizacyjnych postaw działania.

W związku ze wspomnianą powyżej zmianą regulaminu organizacyjnego kluczowe będzie dostosowanie struktury Instytutu Śląskiego do nadchodzących zadań. Przyjętą przeze mnie i przedstawioną poniżej strukturę uważam za optymalne dostosowanie możliwości finansowych i kadrowych do zadań, jakie podejmuje Instytut.

Zmiany czekają prawie wszystkie komórki organizacyjne. Z dwóch dotychczas działających zakładów (Badań Historycznych, Niemcoznawczych i Bohemistycznych oraz Badań Regionalnych i Lokalnych) utworzony zostanie jeden Zakład Badań Śląskoznawczych, w ramach którego działać będą trzy pracownie: Pracownia Badań Historycznych, Pracownia Badań Społecznych i Pracownia Badań Językowych. Działania pozostałych komórek naukowych przejęte zostaną przez wymienione trzy pracownie. Utworzone zostaną dwa nowe Zakłady: Zakład Edukacji i Promocji Dziedzictwa Śląska oraz Zakład Wydawniczy, w ramach którego działać będzie Dział Kolportażu i Dystrybucji. Powstaną także dwa nowe samodzielne stanowiska: do spraw Komunikacji oraz do spraw Bezpieczeństwa i Sytuacji Kryzysowych.

Docelowa struktura po przekształceniu powinna wyglądać następująco:

- I. Dyrektor
  - Zastępca Dyrektora
- II. Rada Programowa
- III. Księgowość
- IV. Kadry
- V. Administracja
  - Sekretariat
  - Samodzielne stanowisko ds. Komunikacji
  - Archiwum Zakładowe
  - Samodzielne stanowisko ds. Bezpieczeństwa i Sytuacji Kryzysowych
  - Stanowska pomocnicze (robotnicze)
- VI. Zakład Badań Śląskoznawczych
  - Pracownia Badań Historycznych
  - Pracownia Badań Społecznych
  - Pracownia Badań Językowych
- VII. Zakład Edukacji i Promocji Dziedzictwa Śląska
- VIII. Zakład Wydawniczy
  - Dział Kolportażu i Dystrybucji
- IX. Biblioteka
  - Czytelnia

Priorytetowo zostanie wypracowany lepszy system wynagradzania pracowników, a przede wszystkim nastąpi wzrost wynagrodzeń odpowiadający prestiżowi Instytutu.

Majątek nieruchomy

Institut Śląski jest właścicielem budynku przy ul. Piastowskiej 17 w Opolu (KW OP 10 / 00074937 / 1), w którym mieści się jego siedziba.

Inwestycje

Budynek, którym dysponuje Institut, powstał w latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku w standardzie wykonania adekwatnym do tamtego okresu. W roku 1997 pomieszczenia piwniczne zostały zalane podczas powodzi, która nawiedziła Opole. Pomimo remontu elewacji, który został przeprowadzony przed sześciu laty, konieczne są wydatki na infrastrukturę wewnętrzną. Przede wszystkim należy wyremontować i wyposażać magazyny biblioteczne i czytelnię, a także przystosować do obsługi osób z niepełnosprawnościami ciągi komunikacyjne z uwzględnieniem budowy nowych wind. Dziś magazyny biblioteczne zlokalizowane są w pomieszczeniach piwnicznych wymagających remontu, a wyposażenie magazynów od wielu lat wymaga wymiany. Ponadtrzydziestoletnie windy dojeżdżają jedynie na półpiętra, co uniemożliwia osobom z niepełnosprawnościami dojazd na wszystkie kondygnacje. Konstrukcja zaś samych wind uniemożliwia wjazd do nich osoby na wózku inwalidzkim. W ostatnim czasie obie windy wymagały częstych napraw i serwisowania, generując dodatkowe koszty.

Stopniowo przez okres kadencji będą kumulowane środki na oba cele z dochodów własnych Instytutu. Jedyną możliwością na szybkie zrealizowanie tych najpilniejszych potrzeb będzie uzyskanie dotacji celowej.

Również warunki pracy w budynku dalekie są od minimalnych standardów, stąd przygotowania do remontu pomieszczeń biurowych obejmujących remont toalet i dostosowanie ich do obsługi osób z niepełnosprawnościami, remont sieci kanalizacyjnej, montaż klimatyzacji oraz remont instalacji grzewczej, a także doprowadzenie do budynku ciepłej wody (w budynku działają jedynie energochłonne podgrzewacze w toaletach i pomieszczeniach socjalnych). Plany te będziemy realizować w miarę możliwości w ramach dotacji statutowej, jednak ich szybka realizacja będzie możliwa po uzyskaniu dodatkowych funduszy.

Ważnym wydatkiem będzie również likwidacja nieużywanych metalowych schodów ewakuacyjnych na zewnątrz budynku, które wkrótce mogą stanowić zagrożenie (brak zgody straży pożarnej na wytyczenie nimi drogi ewakuacyjnej), a także remont dachu, który coraz częściej wymaga doraźnych napraw.

Institut nie ma możliwości wystawienniczych w posiadanym budynku. Jednak po roku 2023 będzie można przystąpić do realizacji wspomnianego już Centrum Edukacyjnego, co spowoduje z jednej strony konieczność wzrostu dotacji statutowej, a z drugiej strony wzrost nakładów na wyposażenie Centrum po zakończeniu planowanej kadencji.

Harmonogram inwestycji przy dotacjach celowych zaplanowanych tak, jak pokazano poniżej (zob. gospodarka finansowa), kształtowałby się następująco:

Rok 2020	Budowa windy (wydatek inwestycyjny)	1.050.000,00 zł
	Remont i wymiana regałów w bibliotece	350.000,00 zł
	Likwidacja schodów zewnętrznych	100.000,00 zł
Rok 2021	Remont instalacji grzewczej i ciepłej wody (wydatek inwestycyjny)	2.000.000,00 zł
	Remont dachu	150.000,00 zł
	Klimatyzacja	300.000,00 zł
Rok 2022	Remont toalet	300.000,00 zł
Rok 2023	Przygotowanie projektu i dokumentacji oraz remont pomieszczeń przewidywanych pod powierzchnie wystawiennicze (ewentualne Centrum Edukacyjne)	200.000,00 zł
Rok 2024		400.000,00 zł

Gospodarka finansowa

Plan na lata 2019-2024 (w zł)						
Rodzaj przychodów	2019 ¹	2020	2021	2022	2023	2024
Przychody z dotacji podmiotowej	660.000,00	700.000,00	1.100.000,00	1.100.000,00	1.350.000,00	1.350.000,00
Przychody własne	414.000,00	1.000.000,00	1.000.000,00	1.000.000,00	750.000,00	750.000,00
Przychody z działalności razem	1.074.000,00	1.700.000,00	2.100.000,00	2.100.000,00	2.100.000,00	2.100.000,00
Dotacje celowe: „Niepodległa”	149.930,00	499.886,00				
Dotacje celowe: Remontowe		100.000,00	450.000,00	300.000,00	200.000,00	400.000,00
Dotacje celowe: Zakup wyposażenia		350.000,00				
Dotacje celowe: Inwestycyjne		1.050.000,00	2.000.000,00			
Przychody ogółem	1.223.930,00	3.699.886,00	4.550.000,00	2.400.000,00	2.300.000,00	2.500.000,00

Struktura % planowanych przychodów						
61,45%	41,18%	52,38%	52,38%	64,29%	64,29%	
38,55%	58,82%	47,62%	47,62%	35,71%	35,71%	
100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	

¹ W roku 2019 uwzględniono okres od 1.08.2019 do 31.12.2019 (od momentu przekształcenia)

Stan finansów Instytutu Śląskiego, który został wcześniej określony jako wyzwanie, pozwala obecnie na realizację minimum zadań w ramach zaplanowanej dotacji. Jednakże należy zwrócić uwagę na to, iż w obliczu rosnących kosztów działania (wzrost wynagrodzenia minimalnego, wzrost kosztów energii) w roku 2021 dotacja statutowa, aby móc spiąć budżet, musi wynieść ok. 1.100.000,00 zł. W przeciwnym razie nie będzie możliwości realizacji szeroko zakrojonych projektów. Natomiast po ewentualnym przystąpieniu do realizacji Centrum Edukacyjnego, wiążącym się z utratą ok 200.000,00 zł przychodu własnego od 2023, a najpóźniej od 2024 roku, o taką kwotę musiałaby zostać zwiększona dotacja statutowa.

Należy również mieć na względzie konsekwencje decyzji Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego nr 201364/E-576/Z/2018 z dnia 23 października 2018 r. o zwrocie do MNiSW kwoty 236.610,00 zł.

Przychody z dotacji obejmują planowaną dotację z MKiDN na poziomie zabezpieczającym planowane działania finansowane z dotacji i stanowić będą docelowo ok. 65% przychodów z działalności.

Przychody własne stanowiły w ostatnich latach ok 80% przychodów ogółem. Po przekształceniu i docelowej wartości dotacji podmiotowej na poziomie 1.100.000,00 zł przychody własne powinny ukształtować się na poziomie ok. 48% wartości całkowitej, a w przypadku realizacji planu maksimum od roku 2023 ok. 35%.

Komunikacja zewnętrzna

Zorganizowane zostanie wspomniane powyżej Samodzielne stanowisko ds. Komunikacji, odpowiadające za stronę internetową, media społecznościowe, kontakty z prasą i telewizją, a także za upowszechnianie działań Instytutu. W pierwszym okresie zamierzeniem Instytutu na tym polu będzie opracowanie strategii komunikacyjnej, której celem będzie przywrócenie marce „Instytut Śląski” wysokiego miejsca wśród instytucji zajmujących się szeroko rozumianymi sprawami Śląska. Ponadto kluczowym efektem zastosowania strategii ma być podniesienie rozpoznawalności Instytutu poza Opolszczyzną. W związku z tym Instytut nie planuje zmiany identyfikacji wizualnej, która jest związana z jego ponad-osiemdziesięcioletnią tradycją.

Współpraca krajowa i zagraniczna

Instytut Śląski jest otwarty na wszelką współpracę z zainteresowanymi instytucjami i stowarzyszeniami.

W nadchodzącej przyszłości najważniejszym partnerem dla Instytutu Śląskiego będą ośrodki skupione w Sieci Ziem Zachodnich i Północnych, a najważniejszym realizowanym projektem w ramach tej współpracy będzie udział w powstaniu publikacji „Ziemie Zachodnie i Północne – region czy regiony?”. W pracach tych weźmie udział większość pracowników pionu naukowego Instytutu. Ponadto efektem naszej współpracy będą dwie już wspomniane publikacje, których współwydawcą będzie Sieć: *Górny Śląsk reditus. Wokół wydarzeń z lat 1918-1922*, red. M. Choroś, P. Pałys oraz M. Lis, *Górny Śląsk w warunkach*

niedemokratycznego systemu „demokracji ludowej”. W Instytucie realizowane będą „Akademia Ziem Zachodnich” oraz program stypendialny Sieci.

„Akademia Ziem Zachodnich” to program skierowany do młodych (do 35 roku życia) naukowców z Polski, którzy prowadzą badania – najlepiej interdyscyplinarne – z zakresu humanistyki na temat ziem włączonych do Polski po II wojnie światowej w wyniku decyzji zwycięskich mocarstw. Jedno z trzech dwudniowych spotkań seminaryjnych odbywać się będzie w Opolu, a przygotowują je pracownicy Instytutu. Również do młodych naukowców skierowany jest program stypendialny Sieci, w którym uczestniczy Instytut. Wziąć w nim udział mogą naukowcy posiadający obywatelstwo inne niż polskie, którzy badają historię i teraźniejszość Ziem Zachodnich i Północnych w zagranicznych ośrodkach badawczych. Stypendium ma pomóc w wykorzystaniu źródeł z archiwów i zbiorów bibliotecznych z ośrodków uczestniczących w sieci, w tym z Opolu.

Z inicjatywy Instytutu Śląskiego powstała platforma współpracy w upowszechnianiu historii Śląska. W jej ramach Instytut wraz z Archiwum Państwowym w Opolu, Centralnym Muzeum Jeńców Wojennych, Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu i opolską Delegaturą Instytutu Pamięci Narodowej stworzył przy wsparciu również Sieci Ziem Zachodnich i Północnych wystawę „Ślązacy dla Niepodległej. Trwanie-wiara-nadzieja-walka”, niedawno zaprezentowaną w ramach Europejskich Dni Dziedzictwa. Współpraca ta będzie kontynuowana przy kolejnych wystawach z cyklu „Ślązacy dla Niepodległej” i będzie prowadzona współpraca wydawnicza.

Aktualnie obowiązuje umowa ramowa z Archiwum Państwowym, w ramach której wydane zostaną wspólnie trzy książki: Małgorzata Blach-Margos, *Carla Hermanna zbiór receptur różnych*; Roman Sękowski, *Herbarz szlachty śląskiej tom VII* oraz Patrycja Nosiadek, *Archiwum wiary, wspomnień, dumy i aspiracji. Materiały do dziejów parafii Górnoślązaków w Teksasie*. Analogiczne umowy przygotowywane są z pozostałymi uczestnikami platformy.

Ponadto w przyszłym roku zostanie podpisana wielostronna umowa obejmująca m.in. wspólną promocję działań uczestników, a także elementy wspólnej oferty na Noc Muzeów i Europejskich Dni Dziedzictwa oraz zasad korzystania z zasobów bibliotecznych instytucji. W ramach EDD kontynuowana będzie także współpraca w tym zakresie z Narodowym Instytutem Dziedzictwa.

W ramach współpracy międzybibliotecznej pracownicy Instytutu mogą korzystać ze zbiorów innych bibliotek. Szczególną rolę odgrywa tu współpraca z Biblioteką Wojewódzką, która gościła nasze wystawy, wykłady i prelekcje, co będzie kontynuowane w przyszłości. Trwają także przygotowania do digitalizacji części zbiorów specjalnych w ramach Opolskiej Biblioteki Cyfrowej.

Chcemy, aby kontynuowana była współpraca ze społecznym środowiskiem skupionym w Stowarzyszeniu Instytut Śląski, zrzeszającym byłych i obecnych pracowników Instytutu, a także będącym spadkobiercą stowarzyszenia, które powołało i prowadziło Instytut Śląski do lat dziewięćdziesiątych XX wieku.

W zakresie badań naukowych, działalności edukacyjnej i upamiętnień dotyczących historii XX wieku na Śląsku naturalnym partnerem Instytutu są Oddziały IPN-u w Katowicach i Wrocławiu, a w strukturach tego drugiego – Delegatura w Opolu. W tym zakresie przewidywana jest współpraca przy wspomnianym już projekcie „Edukacja w miejscach pamięci” (przy udziale Urzędu Wojewódzkiego w Opolu), a także wymieniane już projekty

konferencji nauczycielskich „Jak uczyć o Śląsku” oraz platformy współpracy szkół w ramach projektu „Koła szkół imieniem bohaterów powstań śląskich”.

Plaszczyzną współpracy z Kuratorium Oświaty w Opolu będą szkolenia dla nauczycieli „Oblicza Śląska” skierowane do nauczycieli regionalistów.

Przy okazji działań edukacyjnych Instytut będzie współpracował ze środowiskami Polaków mieszkających na Zaolziu przy redagowaniu materiałów historycznych do pisma „Głos” wydawanego w Czechach w języku polskim, a także w ramach współpracy naukowej ze środowiskiem Polaków i Czechów zajmujących się tematyką polską i śląską na uniwersytetach w Ostrawie i Opawie.

Instytut – zgodnie ze swym Statutem – ma realizować politykę pamięci Państwa Polskiego dotyczącą Śląska w jego historycznych granicach. Dziś zdecydowana większość tego terenu znajduje się w granicach Polski, jednak nie można zapomnieć, iż skrawki Śląska leżą także na terenie Republiki Federalnej Niemiec, a także w Republice Czeskiej. Dlatego też Instytut jest mocno zaangażowany w działania Międzynarodowego Centrum Studiów Śląskich (MCSS) działającego w ramach Konferencji Rektorów Uniwersytetów Śląskich.

Ważnym wydarzeniem są coroczne zakładowe badania zespołowe, których efektem jest konferencja naukowa z udziałem historyków czeskich (z uniwersytetów w Opawie i Ostrawie). Również *Colloquium Opole*, sztandarowa konferencja naukowa organizowana co roku przez Instytut, ma wymiar międzynarodowy i uczestniczą w niej przedstawiciele polskich, niemieckich, czeskich i słowackich środowisk naukowych.

Kooperacje te będą kontynuowane, a ponadto współpraca międzynarodowa będzie prowadzona również w zakresie edukacyjnym, w oparciu o instytucje polskie, placówki dyplomatyczne RP, a także partnerów zagranicznych.

* * *

Instytut Śląski – z racji posiadanego potencjału i w wyniku realizacji powyższego programu – w ciągu najbliższych pięciu lat ma stać się wiodącą w regionie instytucją prowadzącą politykę pamięci, nie tylko uczestniczącą w projektach, ale również inicjującą i kluczową w realizacji tychże projektów.

Opole, 21 listopada 2019 r.
(data i miejsce, podpis kandydata)

/-/ Bartosz Kuświk
